

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 81

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.1>

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

INTERACTIVE METHODS OF LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Бойко О.В.,*студентка IV курсу факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара***Шевченко Т.В.,***orcid.org/0000-0002-8463-4195
кандидат філологічних наук,**доцент кафедри української мови
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

У статті проаналізовано інтерактивні методи навчання на уроках української мови; висвітлено теоретичний аспект теми дослідження. Визначено, що саме завдяки вивченню української мови в учнів відбувається розвиток їхньої особистості, формування мовленнєвої культури, комунікативної компетентності, гуманістичного світогляду, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків, ціннісних орієнтацій тощо. Створення гармонійної, всебічно розвиненої особистості, яка вміє грамотно висловити свою думку – одне з найголовніших педагогічних завдань цього предмету. У статті наголошено, що навчати української мови, особливо в наш час, – це дуже складне завдання, адже воно передбачає надання учням не тільки певного обсягу теоретичних відомостей з української мови, але й ефективного формування належного рівня морально-естетичного розвитку учнів, культури усного і писемного мовлення та поведінки. Незважаючи на те, що традиційні технології навчання досі не втратили свою методичну цінність, у досягненні окреслених завдань сьогодні допоможуть інтерактивні методи навчання, якими все більше цікавляться вчені та методисти, про що свідчить аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної та наукової літератури. Саме цими методами послуговуються вчителі у своїй професійній педагогічній діяльності, яка стає більш ефективною в умовах дистанційного навчання, що є потребою сьогодення. Послугування інтерактивними методами і прийомами на уроках української мови робить процес здобуття знань учнями усвідомленим та неабияк підвищує якість навчання. У статті подано методичні рекомендації щодо застосування методів інтерактивного навчання на уроках української мови, описано особливості та розроблено методичні матеріали щодо використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах. Перспективу роботи вбачаємо у можливості подальших досліджень ефективності використання інтерактивних методів навчання педагогами та студентами-практикантами гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів, зокрема й під час проходження педагогічної практики.

Ключові слова: інтерактив, інтерактивний, метод, методи навчання, інтерактивні методи навчання, інтерактивне навчання, уроки української мови.

The article analyzes interactive teaching methods in Ukrainian language classes; the theoretical aspect of the research topic is covered. It was determined that it is thanks to the study of the Ukrainian language that students develop their personality, the formation of speech culture, communicative competence, humanistic worldview, high morals, active citizenship, aesthetic tastes, value orientations, etc. The creation of a harmonious, comprehensively developed individual who knows how to express his opinion competently is one of the most important pedagogical tasks of this subject. The article emphasizes that teaching the Ukrainian language, especially in our time, is a very difficult task, because it involves providing students with not only a certain amount of theoretical information on the Ukrainian language, but also the effective formation of the appropriate level of moral and aesthetic development of students, the culture of oral and written speech and behavior. Despite the fact that traditional learning technologies have still not lost their methodological value, interactive learning methods, which are increasingly interested in scientists and methodologists, will help in achieving the outlined tasks today, as evidenced by the analysis of psychological-pedagogical, educational-methodical and scientific literature. It is these methods that teachers use in their professional pedagogical activity, which becomes more effective in the conditions of distance learning, which is the need of today. The use of interactive methods and techniques in Ukrainian language lessons makes the process of knowledge acquisition conscious by students and significantly increases the quality of education. The article presents methodological recommendations for the use of interactive teaching methods in Ukrainian language lessons, describes the features and developed methodical materials for the use of interactive teaching methods in Ukrainian language lessons in modern general educational institutions. We see the perspective of the work in the possibility of further research into the effectiveness of the use of interactive teaching methods by teachers and students-interns of humanities faculties of higher educational institutions, in particular, during pedagogical practice.

Key words: interactive, interactive, method, teaching methods, interactive teaching methods, interactive teaching, Ukrainian language lessons.

Постановка проблеми. Модернізація сучасного суспільства впровадженням новітніх технологій передбачає удосконалення процесу навчання, що є актуальним напрямом наукового дослідження сьогодні. У наш час з метою ефективного формування та розвитку особистості учня навчальний процес повинен бути насичений новими цікавими, різноманітними та сучасними технологіями, методиками, методами, прийомами, формами та принципами навчання.

Оновлення сфери освіти, у першу чергу, пов'язане з організацією навчального процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах. Самореалізація та розвиток учнів є одним із найголовніших завдань удосконалення освіти, чого можна досягти різними методами та прийомами. Залежно від характеру взаємодії, окрім традиційних, пасивних та активних, методів навчання, велику увагу приділяють інтерактивним методам навчання, які є одними з найефективніших у сучасному освітньому процесі. У пошуку способів створення потрібних педагогічних умов учителі у своїй діяльності все частіше звертають увагу на методи інтерактивного навчання з метою формування в учнів стійкої внутрішньої позитивної мотивації до навчання, активізації та підвищення їх рівня навчально-пізнавальної діяльності, досягнення високих цілей у навчанні школярів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття вчені та методисти все більше цікавляться проблемою використання методів інтерактивного навчання в школі, про що свідчить аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної та наукової літератури. Цій темі присвячені наукові праці, у яких ґрунтовно викладено теоретичні та методичні основи інтерактивного навчання, ефективність його впливу на формування особистості учня, зокрема І. Дичківської, Л. Пироженко, О. Пехоти, О. Пометун, В. Ревенко, Г. Селевко, М. Скрипник, П. Фендрих та ін.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови, висвітливши їх теоретичний аспект, склавши методичні рекомендації щодо застосування інтерактивних методів навчання, описавши особливості та розробивши методичні матеріали щодо використання методів інтерактивного навчання на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Термін «інтерактив» прийшов до нас з англійської мови,

зокрема від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти [4, с. 7]. Лексема «інтерактив» сьогодні увійшла в повсякденне життя, вона означає сприяти, діяти взаємно або бути в процесі бесіди, діалогу з будь-ким (наприклад, людиною), чи з будь-чим (наприклад, комп'ютером). Отже, **інтерактивний** – той, що здатний до діалогу, взаємодії.

На думку Н. Волкової, **метод** (від грец. μέθοδος – шлях дослідження, спосіб пізнання) – це спосіб практичного і теоретичного освоєння дійсності, система засобів, прийомів, принципів та підходів, які може застосовувати конкретна наука для пізнання свого предмета [1, с. 18].

Як зауважує М. Фіцула, **методи навчання** – це способи упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямовані на засвоєння учнями системи знань, набуття умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток [6, с. 118].

Інтерактивні методи навчання – це способи взаємодії всіх учасників освітнього процесу, під час чого учні перестають грати пасивну роль і активно долучаються до навчальної діяльності [3].

За визначенням О. Пометун та Л. Пироженко, які у своїх працях найповніше та найґрунтовніше аналізують сутність інтерактивного навчання, «**інтерактивне навчання** – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [4, с. 7].

Під час інтерактивного навчання, що ґрунтується на принципі «всі навчають кожного і кожен навчає всіх» (див. рис. 1), здійснюється взаємодія вчителя й учнів та відбувається постійний діалог між ними.

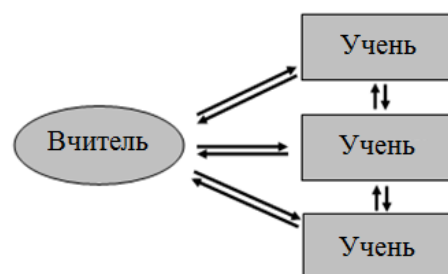

Рис. 1. Взаємодія вчителя з учнями при використанні інтерактивних методів навчання

Сенс інтерактивного навчання полягає в залученні всіх учнів в навчальний процес з можливістю розмірковувати стосовно того, що вони зна-

ють у процесі колективної діяльності під час якої, пізнаючи та засвоюючи мовний матеріал, школярі між собою обмінюються ідеями, знанням, способами діяльності, роблять «індивідуальний внесок» в навчальний предмет.

Інтерактивні методи навчання мають багато цікавих та доречних правил, а саме: 1) кожна думка є важливою; 2) говори чітко, ясно, лаконічно; 3) не бійся висловлюватися; 4) обдумай – сформулуй – вислови; 5) вислухай – висловися – вслухайся; 6) наводь приклади, докази обґрунтовуй; 7) усі ми є партнерами; 8) обговорюємо сказане, а не людину тощо.

Методичні правила застосування інтерактивних методів навчання на уроках української мови: 1) у роботу мають бути залучені всі учні (у своїй більшості); 2) потрібно заохочувати активну участь учнів у роботі; 3) учням треба самостійно розробити правила взаємодії в малих групах та дотримуватись їх; 4) з метою продуктивної роботи в малих групах під час застосування інтерактивних технологій навчання учнів не повинно бути більше 30 осіб; 5) учні повинні бути підготовленими до роботи у великих та малих групах.

Інтерактивне навчання, що здається на перший погляд «легким», є надзвичайно важким для вчителя, адже вимагає від нього значних зусиль з метою досягнення дисципліни та уваги. До того ж, необхідно ретельно проєктувати застосування інтерактивних методів під час уроку, поступово вводячи їх в навчальний процес. Саме від умінь та майстерності вчителя залежить ефективність використання інтерактивних методів навчання: 1) з метою попередньої підготовки учнів давати їм завдання (прочитати, обдумати, виконати самостійні завдання тощо); 2) підбирати на урок доцільні інтерактивні завдання та вправи, що дадуть школярам «ключ» до засвоєння теми; 3) давати учням час подумати над інтерактивними вправами, завданнями, щоб вони не механічно (або граючись) їх виконували, а сприймали серйозно; 4) використовувати по 3–5 інтерактивних вправ на одному уроці, щоб не перенавантажувати учнів; 5) за результатами інтерактивних вправ проводити детальне обговорення, звертати увагу на навчальний матеріал теми; 6) здійснювати швидкі опитування, проводити перевірку домашніх завдань, що не пов'язані з інтерактивними завданнями.

Для успішної реалізації мети навчання української мови в школі, яка за чинною навчальною програмою з української мови для 5–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженою Міністерством освіти і науки України,

полягає у формуванні компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості [5, с. 1] на уроках української мови потрібно використовувати такі інтерактивні методи навчання, як-от: сенкан (сенквейн), незакінчені речення, правильні та хибні висловлювання, порівняльна («концептуальна») таблиця, асоціативний куш (гронування), коло ідей, ПРЕС, таблиця «З-Х-Д» («Знаємо – Хочемо дізнатися – Дізналися»), мозковий штурм тощо.

Використання педагогами інтерактивних методів навчання у поєднанні з такими навчальними програмами та освітніми платформами, як-от: На урок, Google Презентації, GoogleJamboard, GoogleForms, LearningApps, LiveWorksheets, MicrosoftForms, MindMeister, Padlet, Wordwall, що є актуальними в умовах дистанційного навчання, одним із засобів навчання сучасних школярів та потребою часу, зробить процес здобуття знань учнями усвідомленим та неабияк підвищить якість навчання.

Метою інтерактивного методу «Сенкан (сенквейн)» є навчання учнів знаходити в навчальному матеріалі найголовніше, формулювати короткі та змістовні висновки. Цей метод доцільно використовувати у підсумковій частині уроку на етапі рефлексії навчальної діяльності учнів. Слово «сенквейн» (від фр. – «п'ять») у вільному перекладі тлумачиться як «п'ять удач», або «п'ять натхнень». Сенкан (сенквейн) – це написаний за певними правилами вірш.

Організація діяльності за цим методом передбачає дотримання такого алгоритму:

1. Після опрацювання теми або під час формулювання підсумку уроку вчитель пропонує учням написати сенкан (сенквейн) за такою формою (див. рис. 2–4): перший рядок – тема (один іменник), другий рядок – опис теми (два прикметники), третій рядок – дії, пов'язані з темою (три дієслова), четвертий рядок – речення, що передає власне ставлення до теми (фраза із чотирьох слів), п'ятий рядок – синонім, висновок до теми (одне слово).

2. Учитель надає слово учням, відбувається вислуховування складених ними сенканів (сенквейнів).

3. У кінці обговорення вчитель висловлює свою думку, підбиває підсумки за складеними учнями сенканами (сенквейнами).

Метою інтерактивного методу «Правильні та хибні висловлювання» є навчання учнів визначати правильними чи хибними є подані їм твердження, доводити власну позицію, зіставляти свої судження з текстом, пояснювати відмінно-

The image displays three sequential screenshots of a Microsoft Forms interface for a lesson titled "Сенкан «Частини мови»".

- Left screenshot:** Shows the form's title and a brief instruction: "Оберть будь-яку частину мови та складь гро неї сенкан за поданою дані формою. Успіхів!". A "Начать" button is visible at the bottom.
- Middle screenshot:** Shows the form with five numbered questions:
 1. Тема (один іменник). *
 2. Опис теми (два прикметника). *
 3. Ді, пов'язані з темою (три дієслова). *
 4. Речення (фраза із чотирьох слів). *
 5. Синонім, висновок до теми (одне слово). *
 Each question has a corresponding text input field. A "Отправить" button is at the bottom.
- Right screenshot:** Shows the same form as the middle one, but with some fields filled out:
 - Question 1: "Прикметник."
 - Question 2: "Самостійний, іскровий."
 - Question 3: "Описує, конкретизує, розкриває."
 - Question 4: "Збагачує мовлення українського народу."
 - Question 5: "Останка."
 The "Отправить" button is still visible at the bottom.

Рис. 2–4. Приклад використання інтерактивного методу навчання «Сенкан (сенквейн)» у програмі MicrosoftForms на уроках української мови

сті, що виникли. Цей метод доцільно використувати за потреби в будь-якій частині уроку: вступна частина – це звернення до наявних знань, основна частина уроку – це активізація уваги під час роботи з навчальним матеріалом, рефлексія – це показ розуміння засвоєних знань (див. рис. 5–16).

Організація діяльності за цим методом передбачає дотримання такого алгоритму:

1. Учитель надає учням список тверджень, що пов'язані з темою уроку. Учням потрібно визначити правильні та хибні твердження із поданого переліку, ставлячи біля них відповідні позначки («+» або «-»).

2. Учитель надає слово учням, відбувається ознайомлення з їхніми обґрунтованими відповідями щодо правильних та хибних тверджень.

4. Учні знайомляться з навчальною інформацією за темою уроку і знову оцінюють ті самі твердження. Знову відбувається загальне обговорення.

5. За результатами змісту обговорення та проведеної роботи (порівняльна таблиця, що показує наявні знання учнів з певної теми та відображає рівень здобутих знань учнів на уроці) підбиваються підсумки роботи.

Метою інтерактивного методу «Незакінчене речення» є ефективне залучення учнів до активної діяльності, актуалізація їх опорних знань, мотивація навчальної діяльності школярів, робота над вільним, змістовним, переконливим висловлюванням власних думок за певними темами, порівнянням їх з думками інших. Цей метод доречно використовувати у вступній та підсумковій частинах уроку, поєднувати інтерактивними методами «Обговорення в загальному колі» або «Мікрофон» (див. рис. 17–18).

Організація діяльності над даним методом передбачає дотримання такого алгоритму:

1. Після вибору теми, з якої учні будуть висловлюватися, вчитель починає говорити незакінчене речення, а учням по черзі потрібно закінчити його. Висловлення кожного наступного учня повинно починатися із формули, запропонованої вчителем, наприклад: «Сьогодні на уроці я дізнався / дізналася», «Ця інформація дозволяє зробити висновок, що...», «Сьогодні на уроці я навчився/ навчилася» тощо.

2. Учитель надає слово учням, відбувається вислуховування їхніх думок.

3. У кінці обговорення педагог висловлює свою думку, підбиває підсумки висловів учнів.

Висновки. Отже, використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови сприяє формуванню в учнів умінь аналізу, синтезу, порівняння, виділенню головного, розвитку критичного мислення, пам'яті, уваги, уяви, спостережливості, усного та писемного зв'язного мовлення, пізнавального інтересу до вивчення української мови тощо. У процесі інтерактивного навчання учні поповнюють свій соціальний досвід, вчать культурно спілкуватися з іншими людьми, будувати з ними конструктивні стосунки, працювати в команді, слухати співрозмовників, поважати альтернативні думки, прислухатися до міркувань інших, формулювати власні думки, правильно їх висловлювати, обґрунтовувати свою позицію, аргументувати, приймати зважені рішення, розв'язувати конфлікти та уникати їх, прагнути до діалогу та загальної згоди, шукати компроміси.

Перспективу роботи вбачаємо у можливості подальших досліджень ефективності використання інтерактивних методів навчання педаго-

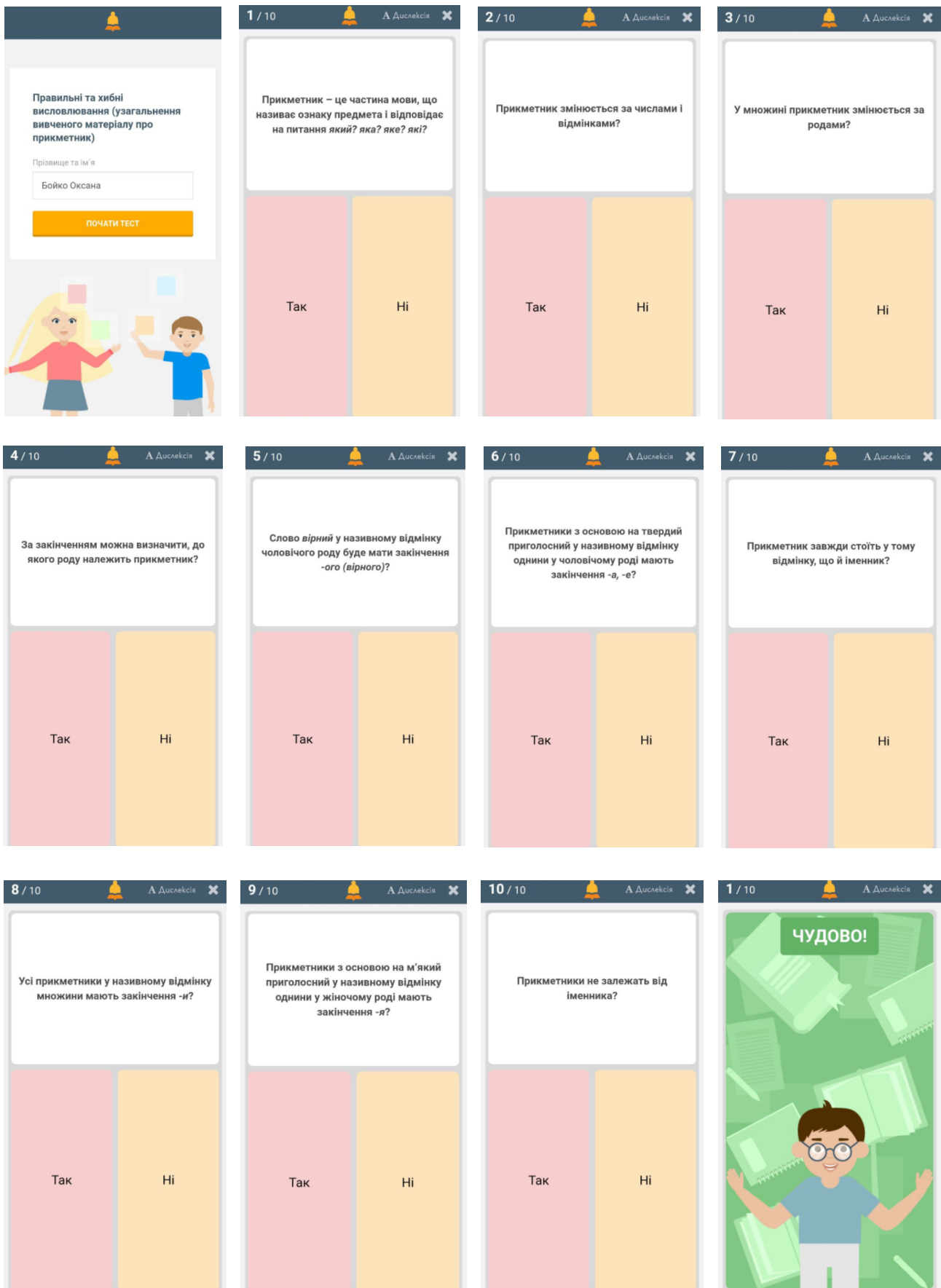

Рис. 5–16. Приклад використання інтерактивного методу навчання «Правильні та хибні висловлювання» у програмі На урок на уроках української мови

Рис. 17–18. Приклад використання інтерактивного методу навчання «Незакінчені речення» у програмі LiveWorksheets на уроках української мови

гами та студентами-практикантами гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів, зокрема й під час проходження педагогічної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. На урок: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 28.01.2024).
3. Огляд інтерактивних методів. *Вчимося жити разом*: веб-сайт. URL: <http://lit.multycourse.com.ua/ua/page/19/67> (дата звернення: 28.01.2024).
4. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2003. 192 с.
5. Українська мова. 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. *Освіта.ua*. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/> (дата звернення: 28.01.2024).
6. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академія, 2002. 530 с.
7. LiveWorksheets: веб-сайт. URL: <https://www.liveworksheets.com> (дата звернення: 28.01.2024).
8. MicrosoftForms: веб-сайт. URL: <https://forms.office.com> (дата звернення: 28.01.2024).